

УДК 376.1

Людмила Мороз

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0001-6087-1252

DOI 10.24139/2312-5993/2025.03/309-321

ОСОБЛИВОСТІ УНАОЧНЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ У ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ПРИРОДНИМ ДОВКІЛЛЯМ

У статті розкрито ключові аспекти та значення усіх видів унаочнення при ознайомленні дошкільників із порушенням мовленнєвого розвитку з природним оточенням. Наголошується, що для таких дітей безпосередній, чуттєвий досвід через взаємодію з реальними об'єктами природи є фундаментом для формування адекватних уявлень та понять, компенсації мовленнєвих недоліків і стимулювання пізнавальної активності.

У роботі обґрунтовується, що використання натуральної наочності є пріоритетним, оскільки забезпечує конкретність, мультисенсорне сприйняття та сприяє емоційному відгуку. Зауважується важливість предметної та графічної наочності як додаткових засобів, що допомагають систематизувати та закріпити отримані знання, розвивати зв'язне мовлення та розуміння зверненого мовлення.

Автори розглядають специфічні підходи до організації дослідницької діяльності та спостережень у природі, адаптовані до потреб дітей з порушеннями мовлення. Зазначається, що комплексне та диференційоване застосування різних видів унаочнення забезпечує не лише засвоєння знань про природу, а й інтенсивний розвиток мовлення, мислення, пам'яті та емоційно-вольової сфери у дітей із порушенням мовленнєвого розвитку в дошкільному віці.

Ключові слова: унаочнення, наочність, діти дошкільного віку, порушення мовленнєвого розвитку, природне довкілля, спеціальна освіта.

Постановка проблеми. У сучасному технологічному світі, коли людина все менше може безпосередньо контактувати з природою, питання ознайомлення дітей дошкільного віку з природним довкіллям стало особливо актуальним, адже чуттєвий досвід відіграє ключову роль у всебічному розвитку дитини дошкільного віку і є фундаментом подальшого раціонального пізнання оточуючої дійсності. Природне довкілля сприяє формуванню первинних емпіричних уявлень про навколишній світ, розвитку спостережливості, допитливості та емоційної чутливості (Білюк, 2023; Богущ, 2008). Однак, у дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку процес пізнання може ускладнюватись через труднощі у сприйнятті та відтворенні вербальної інформації. У такому контексті особливого значення набуває унаочнення навчального матеріалу, яке стає потужним інструментом для полегшення розуміння та засвоєння знань про природу.

Очевидно, що використання різних модальностей відчуттів збільшують надходження інформації до центральної нервової системи дитини. Когнітивна обробка наочно представленого матеріалу є більш ефективною для дітей із порушенням мовленнєвого розвитку (Дергач, 2021, с. 7). Отже, актуалізується завдання забезпечення ефективних підходів щодо унаочнення інформації для дітей дошкільного віку із порушенням мовленнєвого розвитку у процесі ознайомлення з природним довкіллям.

Аналіз актуальних досліджень. В освітньому процесі сьогодення наочність відіграють ключову роль. Розуміння сутності наочності постійно розвивалося, відображаючи прогрес педагогічної думки та практичний досвід різних історичних періодів. Застосування наочності має давню історію в навчанні. Концепція унаочнення навчального процесу, закладена роботами Я. А. Коменського, М. Монтесорі, Й. Г. Песталоцці, Ж. Ж. Руссо, С. Русової, К. Ушинського дістала подальшого розвитку в педагогічних дослідженнях Д. Безуглого, Л. Білоусової, Н. Білошапки, М. Друшляк, Н. Житеньової, І. Ліпчевської, Н. Ляшової, О. Малихіна, О. Семеніхіної та ін.

Основні питання унаочнення процесу ознайомлення з природним довкіллям та навчання природознавству дітей з нормотиповим розвитком представлені у роботах А. Богуш, Т. Байбари, Н. Гавриш, Н. Горопахи, Н. Яришевої та інших фахівців.

Сьогодні проблеми унаочнення навчання в спеціальній освіті в різних варіантах актуалізується науковими пошуками сучасників, таких як: М. Дергач, В. Галущенко, Г. Гончар, А. Куренкова, Т. Коломоець, Л. Мороз, К. Островська, Ю. Рібцун, Ю. Сіденко, Т. Скрипник, Л. Стахова та ін.

Незважаючи на науковий інтерес до проблеми, кількість публікацій щодо особливостей унаочнення інформації для дітей дошкільного віку із порушенням мовленнєвого розвитку у процесі ознайомлення з природним довкіллям залишається достатньо обмеженою. Необхідні подальші дослідження в галузі спеціальної освіти для розробки теоретично підкріплених та практично спрямованих рекомендацій щодо ефективного унаочнення навчально-корекційного процесу дошкільників із порушенням мовленнєвого розвитку.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей унаочнення інформації для дітей дошкільного віку із порушенням мовленнєвого розвитку у процесі ознайомлення з природним довкіллям.

Збір та опрацювання інформації відбувалися шляхом аналізу різноманітних джерел, систематизації наукових напрацювань та практичного досвіду провідних фахівців зі спеціальної освіти. Важливим етапом стало узагальнення власного теоретико-практичного досвіду, обговорення актуальних питань на науково-практичних конференціях та дискусії щодо проблеми дослідження.

В основу дослідження покладено розуміння явищ через їхній розвиток і взаємозв'язок, виявлення причин та наслідків, інтеграцію теорії з практикою навчання та визнання активної ролі дитини у власному розвитку. Урахування інтересів та потреб дитини і поваги до її особистості в навчально-корекційному процесі.

Дослідження є складовою частиною науково-дослідної теми кафедри логопедії Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка «Створення корекційно-розвивального середовища для осіб з особливими потребами» (державний реєстраційний номер 0123U100660).

Виклад основного матеріалу. Порушення мовленнєвого розвитку – це складне багатокомпонентне поняття, що охоплює широкий спектр станів, за яких у дитини виникають труднощі як у розумінні, так і використанні мовлення як основного засобу спілкування. У дошкільному дитинстві ці проблеми стосуються різних аспектів усного мовлення, які можуть мати різний ступінь виразності та обсяг прояву. Порушення розуміння зверненого мовлення створюють значні труднощі для сприйняття і правильного засвоєння інформації, можуть стати перешкодою для засвоєння знань про назви природних об'єктів, їх характеристики і процеси. Особливі труднощі у дітей дошкільного віку із порушенням мовленнєвого розвитку можуть виникати при ознайомленні з природничими поняттями і термінами без належної наочної підтримки (Лукачович, 2022, с. 120).

Крім того, первинне порушення мовленнєвого розвитку обумовлює певні особливості пізнавальної діяльності і особистості дитини. Ці особливості можуть мати різноманітну психологічну структуру, залежати від патогенезу, тяжкості, ступеня та характеру первинного мовленнєвого порушення. Особливістю дошкільників із порушеннями мовленнєвого розвитку є труднощі в пізнавальній діяльності. Їм складно даються операції узагальнення і класифікації, адже зазвичай порушуються і процеси мислення. Виникають труднощі у виявленні головних ознак явищ чи об'єктів, встановленні зв'язків між ними.

Своєрідність мають такі психічні процеси, як пам'ять, увага, уява, сприймання, які впливають на процес навчання дітей (Галущенко, 2017, с. 84).

Зазначені особливості дошкільників із порушенням мовленнєвого розвитку вимагають додаткового унаочнення в навчально-корекційному процесі щодо ознайомлення з природним довкіллям. Саме завдяки унаочненню можна досягти скорочення розбіжностей між чуттєвою та раціональною формами пізнання оточуючої дійсності; вплинути на пізнавальні та психічні процеси, а також зацікавити дітей новою інформацією та долучити їх до процесу сприйняття навчального матеріалу. Крім того, належне унаочнення є способом запобігання швидкої втомлюваності, допомагає підтримати активність пізнавальної діяльності та ефективність навчання дошкільнят із порушенням мовленнєвого розвитку (Білюк, 2023).

Унаочнення – це процес представлення інформації у візуальній, конкретній та доступній для сприйняття формі (Богущ, 2008). Його мета полягає в тому, щоб зробити складні або абстрактні поняття більш зрозумілими, наочними та легшими для запам'ятовування. По суті, це перетворення ідей, даних або процесів у щось, що можна побачити, доторкнутися або відчутти.

Різноманітність форм, кольорів, запахів, звуків у природі створює безмежні можливості для чуттєвого пізнання дітей із порушенням мовленнєвого розвитку та формування у них необхідних компенсацій. Розпізнавання кольорів веселки, відтінків рослин і змін кольору неба стимулює розвиток зорового аналізатора, формує уявлення про кольори та їхнє гармонійне поєднання. Ознайомлення з природою відкриває великі можливості для використання тактильних відчуттів. Дослідження дітьми на дотик різних текстур (гладенької та зморшкуватої кори, м'якого молодого та цупкого старого плода, гладеньких та опушених листків) допомагає точніше розрізнати предмети тактильно. У природі багато звуків, запахів, смаків. Прислухаючись до шелесту листя, дзижчання джмеля, голосів птахів, вдихаючи аромати квітів, смакуючи ягоди, фрукти і овочі діти з порушенням мовленнєвого розвитку не лише формують здатність розрізнати звуки та запахи, а й наповнюються чуттєвими образами, розвивають слухову увагу, нюхову та смакову пам'ять.

У спеціальній дошкільній освіті для ознайомлення дошкільників із порушенням мовленнєвого розвитку з природним довкіллям можна широко застосовувати різноманітні способи, методи, засоби та

принципи унаочнення (Білюк, 2023). Вважаємо за необхідне висвітлити найбільш ефективні, на нашу думку, засоби та методи унаочнення природничої інформації для дошкільнят із порушенням мовлення:

1. **Натуральна наочність**, яка передбачає використання живих об'єктів природи (рослини, тварини), неживих об'єктів природи (гербарії, колекції тощо), об'єктів неживої природи (корисні копалини, гірські породи, мінерали, зразки ґрунту, добрива, торф тощо). Взаємодія з реальними природними об'єктами викликає у дітей живий інтерес, подив, радість, дозволяє тривалий час підтримувати навчальний інтерес та є найбільш дієвим способом пізнання.

Спостереження за природою є надзвичайно цінним для дошкільників із порушенням мовленнєвого розвитку, адже вони створюють природне, неформальне та стимулююче середовище для розвитку комунікативних навичок. Це дозволяє задіяти різні сенсорні канали, безпосередньо спостерігаючи за рослинами, тваринами, природними явищами (дощ, сніг, вітер) під час прогулянок, на майданчику, у куточку живої природи (спостерігати за ростом рослини в горщику, розглядати комах на клумбі, слухати спів птахів тощо). Тільки в процесі безпосереднього спостереження за природою можна сформувані точні уявлення про властивості об'єктів, яскраві враження про процеси і явища та зберігати ці уявлення протягом тривалого часу.

Дослідницька діяльність полягає у безпосередньому залученні дитини до виконання простих експериментів з водою, піском, камінням, ґрунтом (визначення водорозчинних речовини, водопроникних ґрунтів тощо). Вона дозволяє активно пізнавати світ через безпосередній вплив на природу. Це не сухе вивчення фактів, а захопливе відкриття, що формує у дітей реалістичні уявлення про навколишнє середовище, розвиває їхні когнітивні, емоційні та соціальні навички.

Залучення дошкільників із порушенням мовленнєвого розвитку до сезонної праці в природі пов'язане з доглядом за рослинами, годуванням птахів, збором гербаріїв, колекцій. Така діяльність сприяє формуванню необхідних навичок (полити квіти, зібрати листя, шишки, жолуді, посадити цибулину тощо). Саме через працю на природі діти найповніше знайомляться з нею, що закладає основу для їхнього гармонійного розвитку.

2. **Зображувальна наочність** для дітей із порушенням мовленнєвого розвитку дошкільного віку потребує використання якісних графічних

зображень, що відображають характерні ознаки природних об'єктів, як рисунки, картинки, фотографії, ілюстрації тощо. Діти краще сприймають конкретні образи, ніж абстрактні словесні описи. Тому візуальні матеріали повинні бути лаконічними, без зайвих деталей, які можуть відволікати увагу дітей. Зображення мають бути зрозумілими та легко упізнаватись. Кольори слід використовувати помірно, віддаючи перевагу яскравим, але не надто насиченим відтінкам (Дергач, 2021, с. 8). Використання предметних та сюжетних картинок є важливим доповненням до натуральної наочності при ознайомленні з природою. Хоча вони не замінюють безпосереднього контакту з натуральними об'єктами, картинки мають свої унікальні переваги та особливості, що робить їх ефективним дидактичним засобом.

Предметні картинки – це зображення окремих об'єктів природи (окремий листок, рослина, тварина, фрукт, овоч тощо). Їх використання дозволяє не лише детально розглянути будову, форму, колір об'єкту, не відволікаючись на оточення, а й активізувати словник дитини. Таке унаочнення сприяє формуванню чітких уявлень про окремі об'єкти природи у взаємозв'язку з їх словесним описом. Крім того, предметні картинки зручні для групування об'єктів за певними ознаками (наприклад, фрукти, овочі, домашні тварини, дикі тварини тощо).

Сюжетні картинки – це зображення, що передають певну ситуацію, подію або взаємодію об'єктів у природі (наприклад, осінній ліс; птахи, що прилетіли до годівниці; діти, що садять дерево тощо). Використання сюжетних картинок дозволяє побачити об'єкти природи не ізольовано, а в контексті їхнього існування, взаємозв'язку та взаємодії, що спонукає дітей до складання розповіді за картинкою, опису подій, встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Завдяки цьому дошкільники з порушенням мовленнєвого розвитку вчаться формулювати свої думки, зв'язно висловлюватись та відповідати на запитання.

Використання серії картинок у навчально-корекційному процесі дошкільників із порушенням мовленнєвого розвитку активізує зв'язне мислення та допомагає систематизувати знання про природні явища, об'єкти та процеси (Мороз, 2019). Серії картинок імітують послідовність подій у природі, допомагають сформувати початкову ідею для розповіді, згадати потрібні слова та терміни, дотримуватися послідовності подій, дивлячись на зміну зображень.

Демонстраційні таблиці та схеми є цінним, але допоміжним засобом при ознайомленні дошкільників із порушенням мовленнєвого

розвитку з природою. Їх ефективність значно зростає, коли вони використовуються разом з натуральною наочністю та практичною діяльністю. Їх використання у навчально-корекційному процесі допомагає узагальнити та систематизувати вже отримані знання (наприклад, порівняти різні види дерев за формою листя), проілюструвати ті явища, які неможливо спостерігати безпосередньо (наприклад, кругообіг води, речовин у природі), продемонструвати відмінності між схожими об'єктами або допомагати їх класифікувати (наприклад, дикі та свійські тварини).

Використання великих плакатів та колажів з природничими елементами є ефективним і творчим підходом для дітей із порушенням мовленнєвого розвитку в дошкільному віці. Ці засоби мають свої особливості, які роблять їх цінними в навчально-корекційному процесі. Великі плакати можна створювати разом із дітьми. Замість окремих картинок, плакат дає цілісне уявлення про певне природне явище чи середовище. Наприклад, плакат «Птахи» може показати різні види птахів, їхні гнізда, їжу. Завдяки великому розміру зображення на плакаті добре видно з будь-якої точки групової кімнати – це дозволяє залучити до спостереження всіх дітей одночасно, що особливо важливо для фронтальних занять.

Колажі – це особливий вид наочності, який поєднує зображення (малюнки, фотографії) з реальними природними матеріалами. Найголовніша перевага колажів з природними елементами – це можливість доторкнутися до реальних об'єктів. Діти можуть помацати листя, шишки, кору дерев, пир'я, камінці, мушлі, що активізує тактильні відчуття та дозволяє краще зрозуміти властивості природних об'єктів (наприклад, гладке-шорстке, тверде-м'яке тощо).

Використовуючи зображувальну наочність особливу увагу слід приділяти її інтерактивності (Галущенко, 2017). Залучення дітей до активної взаємодії з візуальними образами сприяє кращому запам'ятовуванню інформації. Це можуть бути ігри з картками із зображеннями природних об'єктів, складання пазлів, створення простих аплікацій або малюнків на природну тематику. Для закріплення назв і класифікації природних об'єктів доречно використовувати ігри з лото та доміно, що дає можливість не лише розвивати мислення, мовлення та соціальні навички, а й підвищити мотивацію дітей до занять.

Важливим аспектом навчально-корекційного процесу є врахування індивідуальних особливостей кожної дитини. Рівень

мовленнєвого розвитку, темп сприйняття інформації та інтереси у дітей одного віку можуть істотно варіюватися. Тому необхідно гнучко підходити до вибору та використання зображувальної наочності, адаптуючи її до потреб кожної дитини (Мороз, 2019).

3. Символічна та графічна наочність (схеми, піктограми, символи тощо) є важливою складовою ефективності ознайомлення з природним довкіллям дітей із порушенням мовленнєвого розвитку в дошкільному дитинстві.

Піктограми та символи: спрощені графічні зображення, що позначають певні поняття (наприклад, сонце, дощ, дерево) та їх ознаки і дії (сонце – світло, хмара – дощ). Використання піктограм і символів – це ефективний спосіб зробити складні поняття доступними та зрозумілими. Діти в дошкільному віці мислять конкретно, використання такої візуальної підтримки допомагає їм систематизувати знання та краще запам'ятовувати інформацію. Крім того, для дітей із порушенням експресивного мовлення такий підхід допомагає «прочитати» (назвати, озвучити) інформацію.

Схема-опора (або мнемотабліця, опорна схема) – це потужний інструмент для систематизації знань та розвитку описового зв'язного мовлення у дошкільників при ознайомленні з природою. Вона допомагає дітям структурувати інформацію, запам'ятовувати послідовності та будувати власні розповіді. Схема-опора – це набір взаємопов'язаних зображень, символів або піктограм, які візуально відображають ключові моменти, властивості або послідовності певного явища чи об'єкта. Вона слугує своєрідним планом для розповіді. Наприклад, схема опису тварини (хто це? де живе? що їсть? як виглядає? які звуки видає?).

Потужним дидактичним інструментом для систематичного і наочного ознайомлення дошкільників із порушенням мовленнєвого розвитку з явищами природи, змінами пір року, погодними умовами та життям рослин і тварин є календар природи. Його ефективність полягає у візуалізації та унаочненні складних для розуміння природних закономірностей, використовується для щоденних спостережень за природними явищами та їх фіксації протягом тривалого часу (добі, тижня, місяця та року). Застосування календаря природи допомагає дітям усвідомити плин часу, послідовність днів тижня, місяців та пір року, а також їхні характерні ознаки. Регулярне спілкування з природою

через спостереження та фіксацію змін формує дбайливе ставлення до навколишнього середовища та розуміння взаємозв'язків у ньому.

4. У дошкільному віці гра відіграє провідну роль у розвитку дитини. Тому використання ігрової наочності (іграшки, муляжі, моделі) дає можливість значно підвищити ефективність ознайомлення дошкільників із порушенням мовленнєвого розвитку з природним довкіллям. У навчально-корекційному процесі з такими дітьми доречно використовувати іграшки-тварини, ляльки-персонажі (логопедичні, для пальчикового та настільного театру) які викликають позитивні емоції, сприяють розвитку емпатії та дбайливого ставлення до природи (Рібцун, 2010). Вони стають чудовими помічниками, які роблять процес навчання безпечним, захоплюючим, інтерактивним та зрозумілим для дітей. Іграшки не викликають у дітей відрази чи страху. Вони не бояться іграшкового жука, змії чи павука. Навпаки, маніпулюючи ними, відтворюючи способи пересування, поведінки, життєдіяльності в різних обставинах діти засвоюють важливу природничу інформацію.

Використання муляжів у процесі ознайомлення дошкільників із порушенням мовленнєвого розвитку з природою є надзвичайно ефективним і доречним. Муляжі – це реалістичні моделі природних об'єктів (фруктів, овочів, грибів, ягід, овочів, зрізів дерев, деяких комах або тварин), які імітують їх форму, колір, а іноді навіть текстуру та розмір. Вони є чудовим доповненням до живих об'єктів природи, адже: доступні цілий рік, що дозволяє вивчати їхні властивості незалежно від сезону; усувають ризик алергічних реакцій на пилок квітів, укуси комах або вживання в їжу неістівних грибів чи ягід; не псуються, не в'януть, не гниють, що робить їх практичним і економічно вигідним навчальним матеріалом для тривалого використання.

Використання моделей – це надзвичайно ефективний метод для ознайомлення дітей з тими її явищами та об'єктами природи, які неможливо спостерігати безпосередньо, або які мають складну внутрішню будову чи циклічність. Модель – це спрощене відтворення об'єкта, явища або процесу, що зберігає їхні суттєві ознаки та зв'язки. Їх використання у навчально-корекційному процесі дозволяє: спростити складні природні процеси (наприклад, кругообіг води в природі, розвиток рослини від насінини до плоду) до зрозумілих послідовностей та взаємозв'язків; розвивати процеси аналізу, синтезу, порівняння, встановлення причинно-наслідкових зв'язків; сформулювати

системне бачення природних об'єктів та явищ, а не розрізнені факти. Моделі часто є розбірними або мають рухомі елементи, що дозволяє дошкільникам маніпулювати ними, збирати, розбирати, переміщувати. Це робить навчання інтерактивним та діяльнісним.

5. Використання аудіовізуальних засобів є особливо цінним та ефективним у роботі з дошкільниками, які мають порушення мовленнєвого розвитку, при ознайомленні їх з природою. Ці засоби дозволяють компенсувати труднощі у сприйнятті та продукуванні мовлення, роблячи інформацію більш доступною, цікавою та багатоканальною. Вони поєднують зорові образи (відео, зображення) зі звуковими (мовлення, звуки природи, музика), що дозволяє інформації надходити одночасно кількома каналами (Гуржій, 2017). Це покращує розуміння та засвоєння природничого матеріалу.

Мультимедійні презентації та відеоролики – це короткі та динамічні відео, що демонструють природні процеси (наприклад, зміну пір року). Використання у навчально-корекційному процесі чітких та яскравих візуальних матеріалів, які можна багаторазово повторити чи зупинити в певному місці, допомагає дітям уявити те, що неможливо спостерігати безпосередньо (наприклад, життя під водою, рідкісних тварин, зміни природи в іншій кліматичній зоні тощо).

Наразі існує величезна кількість готових освітніх матеріалів, а також можливість створювати свої власні, адаптовані до конкретних навчальних задач та потреб дітей.

Презентації є одним із найефективніших аудіовізуальних засобів для ознайомлення дошкільників із порушенням мовленнєвого розвитку з природою. Вони дозволяють поєднувати візуальні образи (якісні фото, рисунки, картинки, анімацію), текстову інформацію (яку озвучує педагог) та звуковий супровід (звуки живої та неживої природи), створюючи динамічний і цікавий навчальний матеріал. Яскраві, великі зображення та короткі інформативні коментарі педагога допомагають дітям краще засвоювати інформацію про тварин, рослини, природні явища, які не завжди можливо побачити в реальному житті. Педагог може адаптувати темп показу, обсяг інформації та словниковий запас відповідно до рівня розвитку дітей.

Мультфільми є одним із найулюбленіших видів дозвілля для дошкільників, і їх можна ефективно використовувати як потужний аудіовізуальний засіб для ознайомлення з природним довкіллям. Завдяки поєднанню яскравої анімації, звукового супроводу та цікавих

сюжетів, мультфільми роблять навчально-корекційний процес захопливим і доступним, особливо для дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку, яким інколи важко сприймати інформацію через статичні зображення. Перегляд мультфільмів доречно застосовувати для узагальнення та закріплення природничої інформації, відображаючи сформовані уявлення в сюжетах. Зміст має бути пізнавальним, достовірним (без надмірних фантастичних елементів) щоб не спотворювати реальні факти про природу.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Представлене теоретичне дослідження та власний практичний досвід свідчать, що забезпечення належного унаочнення інформації для дітей дошкільного віку із порушенням мовленнєвого розвитку у процесі ознайомлення з природним довкіллям є важливим компонентом сучасної спеціальної освіти. Належне унаочнення в процесі ознайомлення дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку з природним довкіллям відкриває нові можливості для ефективного навчання та пізнання світу. Наочні образи допомагають подолати мовленнєві бар'єри, стимулюють пізнавальну активність та сприяють формуванню цілісного уявлення про навколишню природу. Комплексне використання різноманітних способів унаочнення, з урахуванням індивідуальних потреб кожної дитини, є запорукою успішного засвоєння знань та гармонійного розвитку.

Означена у статті проблема відкриває перспективи для подальших досліджень. Зокрема, подальшої розробки і обґрунтування потребують методики оптимізації процесу чуттєвого пізнання природного оточення дітьми із порушеннями мовленнєвого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

- Білюк, О. Г., Кисличенко, В. А., Махinya, Ю. О., Стельмах, Н. В. (2023). *Спеціальна методика ознайомлення з природничим та суспільним довкіллям дітей із ТПМ*. Миколаїв, Іліон. (Bilyuk, O. G., Kyslychenko, V. A., Makhyna, Yu. O., Stelmakh, N. V. (2023). *Special methodology for familiarizing children with TPM with the natural and social environment*. Mykolaiv: Ilion.)
- Богуш, А., Гавриш, Н. (2008). *Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі*. Підручник для ВНЗ. Київ, Видавничий Дім «Слово». (Bogush, A., Gavrish, N. (2008). *Methodology of introducing children to the environment in a preschool educational institution*. Textbook for universities. Kyiv, Publishing House «Slovo»).
- Галущенко, В.І. (2017). Застосування інтерактивних технологій у корекційно-виховній роботі з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 3 (58), 83-88. (Galushchenko, V.I. (2017). Application of interactive technologies in

- correctional and educational work with preschool children with speech disorders. *Scientific Bulletin of V. O. Sukhomlynsky Moscow State University. Pedagogical Sciences*, 3 (58), 83-88.)
- Гуржій, А. М., Гуревич, Р. С., Коношевський, Л. Л., Коношевський, О. Л. (2017). *Мультимедійні технології та засоби навчання: навчальний посібник*. Вінниця, Нілан-ЛТД. (Gurzhiy, A. M., Gurevich, R. S., Konoshevsky, L. L., Konoshevsky, O. L. (2017). *Multimedia technologies and teaching aids: a textbook*. Vinnytsia, Nilan-LTD.)
- Дергач, М. А. (2021). Використання візуалізації в роботі з дітьми із особливими освітніми потребами. *Спеціальна освіта та соціальна інклюзія: виклики XXI століття: I Всеукраїнська науково-практична конференція, 7–8*. (Derhach, M. A. (2021). The use of visualization in working with children with special educational needs. *Special education and social inclusion: challenges of the XXI century: I All-Ukrainian scientific and practical conference, 7-8*).
- Лукачович, Г.О. (2022) Теоретичні засади опанування лексику природничого змісту дошкільниками із загальним недорозвиненням мовлення. *Інноваційна педагогіка, 50, 119-124*. (Lukachovych, G.O. (2022) Theoretical principles of mastering natural science vocabulary by preschoolers with general speech underdevelopment. *Innovative Pedagogy, 50, 119-124*.)
- Мороз, Л.В., Бойко, М.І. (2019). Наочне моделювання як засіб розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Суми, 84-87. (Moroz, L.V., Boyko, M.I. (2019). Visual modeling as a means of developing coherent speech in preschool children with speech disorders. *Modern problems of speech therapy and rehabilitation: materials of the VIII All-Ukrainian scientific and practical conference*. Sumy, 84-87.)
- Рібцун, Ю. В. (2010). Використання наочності в роботі з молодшими дошкільниками із загальним недорозвитком мовлення. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання, 4, 32–35*. (Ribtsun, Yu. V. (2010). Using visualization in working with younger preschoolers with general speech underdevelopment. *Defectology. Special Child: Teaching and Education, 4, 32–35*.)

SUMMARY

Moroz Liudmyla. Features of information visualization for preschool children with speech disorders in the familiarization process with the natural environment.

The author substantiates that in the conditions of the modern educational space, where the number of children with specific educational needs is growing, the effectiveness of learning and development largely depends on the pedagogical approaches adaptation. For preschoolers with speech difficulties, traditional verbal knowledge methods transfer are insufficient, which emphasizes the relevance of deep understanding and purposeful use of various visualization means.

The article notes that visualization for this category of children acts as a leading approach to correctional and developmental work. Visualization plays a key role in compensating for speech deficiencies, ensuring the formation of holistic and adequate ideas about objects and phenomena of nature through the activation of all preserved analyzers. This creates a solid sensory foundation, which is necessary for the further formation of coherent speech and cognitive processes.

Special attention is paid to the advantages of natural visualization. The authors emphasize that direct interaction with real objects of nature is the most effective. Multisensory experience not only enriches the child's sensory representations, but also

causes a strong emotional response, forming a deep interest, curiosity and caring attitude towards the world around him. It is emphasized that the natural objects provide concreteness, realism and reliability of information and should be leading in the educational and correctional process.

The article considers the types of visualization that complement natural visualization. This includes the use of subject and graphic aids: realistic toy models, didactic cards with clear photographs or drawings of natural objects, as well as tables and diagrams. It is noted that these visual supports help to structure information, facilitate memorization, contribute to the formation of logical connections and are a powerful means of developing coherent speech through visual support and symbolization. The author places special emphasis on the visualization dynamism and interactivity. Conducting elementary experiments and observations in nature allows children not just to passively perceive information, but also to act, experiment and learn about the world through their own experience.

Key words: *visualization, preschool children, speech disorders, natural environment, special education.*